

BESZÁMOLÓ BULGÁRIAI TANULMÁNYUTAMRÓL

LIPTÁK PÁL

A Bolgár Tudományos Akadémia meghívására, az 1956. évi bolgár—magyar kulturális egyezmény keretében, június hó 17-én indultam el PETER BOEV bolgár antropológus társaságában Bulgáriába.

Az első hetet *Szófiában* töltöttem a *Morfológiai Intézet*, az ott őrzött történeti embertani anyag megtekintése és a rokonszakmák képviselőivel — elsősorban régészekkel — való kapcsolat felvétele céljából. HADJIOLOFF főtitkár felkért, hogy a *Bolgár Tudományos Akadémián* számoljak be a magyar antropológia helyzetéről. Ennek a megtisztelő felkérésnek örömmel tettem eleget. Az előadás megtartása után, tervünknek megfelelően, június hó 25-én indultunk el kíséremmel, PETER BOEVVEL vidéki körutunkra, amelynek két főcélja volt: a vidéken őrzött embertani anyag megtekintése és Bulgária megismerése, különös tekintettel a régészeti emlékekre.

Szófiából utunk a Balkán-hegységen keresztül *Vidinbe* vezetett; innen hajón *Russzéb*-ba utaztunk, megtekintettük a múzeumot és a város határában lévő aeneolithikus telephelyet és temetőt. *Russzéből Tirnovoba* mentünk, ahol megtekintettük a *Régészeti Múzeumot*, megnéztük továbbá a középkori cári palotából megmaradt régészeti emlékeket. Innen a protobulgár időszak klasszikus területére, *Kolarovgrad* környékére utaztunk és tanulmányoztuk *Preszlav*, *Madara* és *Pliszka* régészeti emlékeit; *Pliszkán* kisebb embertani anyag is előbukkant. *Pliszka* után *Várnába* utaztunk, több alkalommal dolgoztunk a *várnai régészeti múzeumban*. Itt igen szép és gazdag anyagot őriznek, történeti embertani anyagot is, ez azonban csak részben hiteles. *Várnából* hajón *Burgaszba* utaztunk; az itt őrzött embertani anyag igen kisszámú.

Burgaszból repülőgépen utaztunk *Plovdivba*. Megtekintettük az igen szép *Régészeti Múzeumot* (ahol embertani anyag nem volt), továbbá az *Aszenovgrad* közelében fekvő Bacskovo kolostort az ossariummal együtt. Az anyag teljesen össze van keverve és töredékes, így tudományos vizsgálatra aligha alkalmas. A háromhetes körutazás befejezéseként *Plovdivból Szófiába* utaztunk. Július hó 21-én reggel repülőgépen tértem vissza *Budapestre*.

Meg kell jegyeznem, hogy PETER BOEV kollegám fáradságot nem ismervé látta el feladatát. Ez úton is hálás köszönetemet tolmácsolom a *Bolgár és a Magyar Tudományos Akadémiának*, hogy ezt a számomra oly eredményes tanulmányutat lehetővé tette. A tanulmányút célkitűzéseit, amelyeket a *Magyar Tudományos Akadémiához* beterjesztett tervem tartalmazott, lényegében sikerült megvalósítani.

Az első fő cél a történeti embertani anyag megtekintése volt. Először a már közölt csontvázanyagot néztem át *Szófiában*, amelyet az *Akadémia Morfológiai Intézete Embertani Részlegében* őriznek. Itt a *Popina*, *Lovecs*, *Pliszka*, *Novi*

Pazar, Preszlav és Pleven lelőhelyekről származó középkori anyagokat volt alkalmam megtekinteni. A protobulgár probléma szempontjából különösen jelentős a *novi pazari* anyag, amelyet P. Boevvel újólag tüzetesen átnéztünk és a későbbi, alaposabb feldolgozáshoz a szerzőnek néhány taxonómiai kérdésre felhívtam a figyelmét.* Alkalmam volt továbbá megtekinteni a *lovecsi* őskori, a *nova-zagorai* thrák, valamint a *vidini* és *russzei*, nem pontosan datált torzított koponyákat, amelyek most vannak közlés alatt. Futólag átvizsgáltuk még a russzei igen fontos, de sajnos még nem teljesen feltárt aeneolithikus anyagot és ezzel kapcsolatban is megbeszéltünk néhány taxonómiai kérdést. Ez az anyag később kerül feldolgozásra.

A Szófiában és a vidéki múzeumokban őrzött hiteles csontvázanyag együttvéve alig emelkedik 300 fölé. Ez a szám nem nagy, mégis alkalmas a bulgáriai aeneolithikumra és középkorra vonatkozó első paleoantropológiai alapvetésre. Sajátos módon Magyarországon is ebből a két periódusból van legszámottevőbb anyagunk, így a két ország antropológusainak együttműködése magától adódik. A bolgár régészekkel folytatott megbeszélés meggyőzött arról, hogy ők is — különösen ebben a korszakban — szívesen építenének a magyar történeti embertani (és természetesen: régészeti) kutatás eredményeire.

A *Bolgár Tudományos Akadémián* tartott előadásomon a magyar embertani kutatás jelenlegi helyzetéről számoltam be elsősorban, a vizsgálatok főbb problémáinak vázlatos ismertetésével.** Úgy éreztem, mély benyomást keltett a legutóbbi tíz esztendőben közölt dolgozatok jelentős száma, továbbá az a körülmény, hogy jelenleg mintegy 15 kutató működik a magyar antropológia területén. Rámutatattam a történeti embertani vizsgálatok túlsúlyára, amit a jövőben — véleményem szerint — a palaeoantropológiai kutatás üteméhez való felzárkózással kell ellensúlyozni.

A jelenlegi bolgár antropológia jó irányban halad. A káderkérdések megoldása (F. BOEV mellett ez idő szerint csak egy, a Szovjetunióban végzett kutató, DIMOVA dolgozik), valamint az embertani anyag mentésének még rendszerebb megszervezése után súlyban egyre növekedni fog. A *Bolgár Tudományos Akadémia* részéről nagy támogatást élvez, ami bizonyára a jelenleg még szűkös elhelyezés gyors javulását fogja maga után vonni.

A tanulmányút alatt alkalmam volt megismerni a változatos arculatú bolgár tájakat és futólagos szemlélet alapján a bolgár nép fizikai típusát.*** A bolgár őstörténet szempontjából fontos emlékek (*Preszlav, Madara, Pliszka*) és a régészekkel való eszmecsere megkönnyíti számomra a bolgár régészet és őstörténet kérdésében való tájékozódást. A bolgár és magyar etnogenezisnek sok közös problémája van, így elsősorban az onogur-protobulgár kérdés, valamint a szláv népek etnogenezise. Jövő kutatásaimban bulgáriai tapasztalataim felhasználásával magam is szeretnék e bonyolult kérdés-csoportok tisztázásához hozzájárulni. A bolgár szakkörök az ilyen irányú kísérletek felé már most fokozott várakozással tekintenek.

* Megítélésem szerint az anyagban jelentős arányban képviselve van a pamiri típus.

** Kissé kibővítve nyomtatásban is megjelent, bolgár nyelven: Szösztojanie na ungar-skata antropológija. Priroda, VI. 1957. 2. füzet, 95—97.

*** A bejárt területekről szerzett megfigyeléseimre támaszkodva a mai bolgárságra a magastermetű és gracilis mediterrán, a pamiri és alárendelten a turanid típus jellemző. A szlávokra jellemzőnek tartott világos színkomplexiójú elemek, mint az északi, a cromagnoid-A (fáli) és a cromagnoid-B (keleuroid) — úgyszólván teljesen hiányoznak.

Egész utam alatt tapasztaltam a bolgár nép baráti érzéseit a magyarsággal szemben. Az ott szerzett — számomra igen értékes — tapasztalatokat szeretném mindkét ország tudománya számára gyümölcsözővé tenni és ezzel a két nép barátságának építéséhez hozzájárulni.

(Előadva az Embertani szakosztály 1957 jún. 16-i ülésén.)

